

СТАНОВИЩЕ

От доц. д-р Светлана Георгиева Димитрова-Гюзелева, НБУ, научно направление 1.3. Педагогика на обучението по ... (05.07.03. методика на обучението по чужд език) за придобиване на научната степен „доктор на науките“ по професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по ... (чужд език, немски), с кандидат доц. д-р Янка Илиева Коева от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, Велико Търново

Представеният от доц. д-р Янка Коева дисертационен труд е озаглавен "Невродидактика в обучението по немски език като чужд" и в известен смисъл се явява логично продължение на изследователските ѝ търсения, засвидетелствани още в нейната монография "Многоезичие и обучението по немски език като чужд" (В. Търново: ИВИС, 2014), доколкото обект на проведеното от авторката практическо изследване в светлината на невродидактическите принципи е взаимодействието между езиците в хода на чуждоезиковото усвояване, и по-точно процесите на ретротрансфер от немски като втори чужд език към български, като роден.

Избраният от Янка Коева изследователски проблем – как с помощта на подобреното разбиране за невробиологичните процеси и работата на мозъка могат да се оптимизират дидактическите концепции, което на свой ред да доведе до оптимизиране на процесите на обучение и в частност на изучаването на чужди езици – заслужава вниманието не само на изследователите-педагози, но и на широката професионална гилдия и е особено актуален в контекста на българската образователна система предвид наложилото се езиково многообразие в обществото и необходимостта учещите да усвояват едновременно няколко езика. Тази проблематика е изследвана в значителна степен от много чуждестранни учени и към нея има подновен интерес в последните години, но – както правилно е установила и Янка Коева – у нас тя е все още сравнително слабо проучена. Не мога обаче да се съглася с нейното твърдение, че български изследвания в тази научна област изобщо липсват – вж. напр. Николай Янков, *Приложение на невродидактиката в обучението по немски език*, Известия на Съюза на учените - Сливен, 2013 и *Невродидактиката и обучението по чужд език*, Известия на Съюза на учените - Сливен, 2014; проф. д.м.н. Боряна Пирьова¹, *Невробиологични основи на паметта*, 31 юли 2014 г. (публикувано в е-списание psiholoji.com), *Невробиологични основи на човешкото поведение*, Издателство на НБУ, 2011 г. и *Невробиологични основи на детското развитие*, Издателство на НБУ, 2008 г. Бих също препоръчала на авторката да прегледа и изследванията на проф. Георги Лозанов, чиято сугестопедия, призната от ЮНЕСКО за иновативен метод на обучение, който ефективно стимулира мозъка да активира и използва всички свои скрити резерви по подобен начин (вкл. и подобрява паметта и повишава мотивацията), има много допирни точки с препоръките в рамките на невродидактиката². Не на последно място ще спомена, че преди около 2-3 години със съдействието на Гьоте-институт в България също бе проведена поредица от онлайн

¹ Доцент Коева реферира единствено към Пирьова, Б. (2000) *Биологична психология*. София: Веда Словена, в която публикация по-малко се говори за това как невробиологичните процеси обуславят ученето и развитието на индивида изобщо.

² Анализът, който прави Янка Коева на продуктивните умения (говорене и писане) и процесите на усвояване на граматика, също почива до голяма степен на когнитивно-психологическите теории и разбираня за чуждоезиковото обучение, не толкова на невродидактиката.

лекции за учители по чужд език /немски/ с доц. Маржена Жилинска (от учителския колеж в Торун, Полша), автор на монографията "Невродидактика", която също не се споменава никъде в изследването на доцент Янка Коева, а през март 2016 г. на международната онлайн конференция на учителите по немски език "DaF WEBKON 2016" принципите на невродидактиката също са представени на професионалната колегия (вкл. и едноименното изследване на проф. дн Марион Грайн, на което почти изцяло и единствено се базира изложението на доцент Коева, но не само то е във фокуса на конференцията³). Съпоставителен анализ на невродидактиката с невропсихологическите и когнитивно-психологическите теории и разбирания за чуждоезиковото усвояване също биха били полезни при изясняването на принципите за оптимизиране на процесите на преподаване и учене на чужд език (вж напр. трудовете на Стивън Крашен, основател на Естествения подход в ЧЕО⁴, както и на цяла плеада американски изследователи-невролингвисти и психоллингвисти в края на 70те години на миналия век, които неизменно контекстуализират своите изследвания в областта на билингвизма и многоезичието⁵ и отзвукът на тази вълна в изследователските търсения на британските невролингвисти и невропсихолози от края на 80те и началото на 90те години, които също търсят начин да подобрят по този начин ефективността на чуждоезиковото усвояване⁶). В този ред на мисли първата и основна глава от труда на Янка Коева (която е свързана с основния приносен момент в дисертацията ѝ – представянето на теоретичните основи и практическите аспекти на невродидактиката) би спечелила много, ако се разшири и обхване всички тези сродни изследвания и на база тяхната синергия по-късно се изведат препоръките за оптимизиране на процесите на преподаване и учене на чужд език. Тук също ще отбележа, че подобно разширяване на теоретичния обзор би несъмнено довело и до отчитането на ролята и приноса на лексиката (обогатяването на лексикалния запас, подобряване на паметта, вкл. и нейната услужливост) за развиването на продуктивните речевни умения (не само на граматиката като предпоставка за тяхното развитие - вж Глава 3 от дисертацията на доцент Янка Коева "Продуктивните дейности писане и говорене.

---

³ Вж извадки от уебстраницата на Румяна Стефанова Войнова, преподавател по немски език (<https://rumjana.wordpress.com/category/1-dafwebkon/>) относно презентацията на Вилфрид Фьолкер от издателство HUEBER на Международната онлайн конференция на учителите по немски език **DaFWEBKON2016, März 3, 2016**, в рамките на която е представена и книгата на проф. Марион Грайн „Невродидактика“: "Съвети за едно съобразено с мозъчната дейност обучение: 1.Прозрачност на обучението, 2. Смеслена учебна програма, 3. Събуждане на любопитство, 4.Опаковане на новото в стара хартия, 5. Първо скелета, после детайлите, 6. Избягване на езикова интерференция, 7.Обяснение на понятието, 8. Допълнителни асоциации, 9. Радост при ученето, 10. Много входни канали при ученето, 11. Връзка с реалността, 12. Повторение на нова информация, 13. Плътна връзка /по Фредерика Вестер, Мислене, учене, забравяне, Щутгарт, 1978/".

⁴ Krashen, Stephen D. (1981) *Second Language Acquisition and Second Language Learning*, California: Pergamon Press Inc.; Krashen, Stephen D. (1981) *Principles and Practice in Second Language Acquisition*, California: Pergamon Press Inc.; Krashen, S. and L. Galloway (1978) "The neurological correlates of language acquisition." *SPEAQ Journal* 2: 21-35; Krashen, S. (1978) "Language learning buttons." *Working Papers on Bilingualism* 15: 93-94, и много други.

⁵ напр. Whitaker, H. and A. Whitaker (Eds.) (1976) *Studies in Neurolinguistics*, volumes one and two. New York: Academic Press, pp. 157-191; Clark, H. and E. Clark (1977) *Psychology and Language*. New York: Harcourt, Brace, Jovanovich.; Gardner, R. and W. Lambert (1965) "Language aptitude, intelligence, and second-language achievement." *Journal of Education Psychology* 56: 191-199. Reprinted in Gardner and Lambert (1972). *Attitudes and Motivation in Second-Language Learning*. Rowley, Ma.: Newbury House; Lenneberg, E. (1967) *Biological Foundations of Language*. New York: Wiley, McLendon, T.L. (1989) *The Wild Days: 1972-1981*, California: Meta Publishing, и много други.

⁶ напр. поредицата на O'Connor, Joseph and Seymour, John (1990) *Introducing Neuro-Linguistic Programming*, Mandala; Baker, Judith and Rinvoluceri, Mario (2005) *Unlocking Self-Expression through NLP*, Delta Publishing, и много други.

Граматиката – предпоставка за тяхното развитие", където се прави опит тези речеви знания и умения да се разгледат в светлината на невродидактическите постановки, но – имплицитно и донякъде интуитивно – се отчита и приносът на невролингвистиката и невропсихологията⁷). Още повече, че при ретротрансфера в практическото изследване се коментира и лексиката (на равнище дума) и прагматиката (комуникативната нагласа и рутина), което е още едно основание тя да намери място в Глава 3 от дисертацията.

Тук няма да се спирам на Глава 2 от настоящия труд на Янка Коева, която е посветена на многоезичието (в чийто контекст се прави обстоен анализ на видовете трансфер и тяхната типология), тъй като тя до голяма степен надгражда над представения от нея в конкурса за доцент монографичен труд. Ще отбележа само, че лингвистичният трансфер (за разлика от "дидактическият"⁸ - по Майснер 2002) също има своите основи в невропсихологическите и когнитивно-психологическите теории и разбирания за чуждоезиковото усвояване – още един аргумент, който налага разширяването на обзора в първата глава на настоящия труд.

Въпреки критичните ми бележки по-горе, опитът на доцент Коева за изчерпателност в описанието на теоретичните основи на изследването заслужава уважение. Тоест тя донякъде постига една от основите цели на своя труд – да представи невродидактиката на българската професионална колегия и да изследва (по умозрителен път) ролята ѝ за оптимизиране на учебния процес по чужд език в контекста на многоезичието. Оттам насетне обаче задачите от практическото изследване са доста разнопосочни и почти нямат връзка с принципите на невродидактика (с изключение на една анкета, проведена със студентите, изучаващи немски език, не с учениците/?!/, за мотивацията и демотивацията в процеса на учене) – по-скоро фокусът на внимание в практическо изследване се връща към дидактиката на многоезичието (вж. стр. 2 от автореферата – "изследване на ретротрансфера при преподаване и усвояване на възвратното лично местоимение по немски и български език, изследване на уменията за писане на коментар на български език след усвоени знания по немски език, изследване на уменията за говорене в обучението по немски език като чужд")⁹.

С други думи, за мен има сериозно разминаване между фокуса в теоретичната част на труда (отразена и в заглавието на дисертацията) и практическата / приложната му част, свързана с проведените изследвания, чиито фокус е взаимодействието между езиците и по-конкретно ретротрансферът от немски (E3) към български (E1). Освен това практическите изследвания са проведени с много малки извадки /почти частни случаи/ от популациите (дефинирани като "българи-ученици на ниво A1" и "студенти на ниво B1-

---

⁷ виж напр. Hoey, Michael (2005) *Lexical Primings*, Routledge; Rinvoluceri, Mario (2007) *What NLP has to tell us, language teachers* - доклад от конференцията на учителите по англ. език в Благоевград през 2007 г., BETA-IATEFL Conference 2007, и др.

⁸ Янка Коева представя също и изискванията към учителите в контекста на дидактиката на многоезичието (по Майснер 1998), но на мен лично ми се струва, че това е отделна тема за обсъждане/изследване, която наистина би могла да има допирни точки с невродидактиката (ролята и задачите на учителя при чуждоезиково обучение, почиващо на тези принципи), но за съжаление остава почти изцяло извън фокуса на внимание в практическата част на настоящия труд. (Това остава усещане за разпиляност.)

⁹ Тук за сравнение ще дам само един единствен пример (от множеството налични) за емпирично изследване, наистина насочено към проучване на ефективността на невродидактическите принципи в обучение по чужд език (при усвояването на граматични знания) - Pourbahreini, F. (2015) "The effect of NLP technique on enhancing grammatical knowledge of Iranian EFL learners at intermediate level", *English for Specific Purposes World*, issue 44, vol. 16.

B2.1"), което поставя под съмнение валидността и интерпретацията на данните – т.е. един VI б клас, от едно училище във Велико Търново, където учениците са разделени на две групи от по 10 човека всяка - КГ и ЕГ; за студентите знаем, че са 3 курс, специалност "Предучилищна /начална педагогика и немски език" през една учебна година, но не знаем точния им брой.

Тук е мястото да отбележа също, че често за изводите / генерализациите, направени от доцент Коева, няма събрани достатъчно емпирични данни: напр. това че студентите **твърдят**, че могат да направят коментар на български или на английски, не означава, че те пренасят тези знания, когато правят коментар на немски текст на български (вж техен коментар -"след няколко опита, нещата станаха по-лесни" – това не говори за езиков трансфер¹⁰, а за учене на база опит и повторение, което почива по-скоро на бихевиористичните разбирания за езикоусвояването, дори не толкова върху принципите на невродидактиката)!

Обобщенията и изводите (вкл. и направените препоръки за подобряване на ефективността на ЧЕО чрез въвеждане на принципите на невродидактиката – които междувпрочем излизат едва в изводите?!), дадени накрая на труда нямат почти нищо общо с направените практически изследвания – т.е. те са много по-широкообхватни и обобщаващи за ролята на невродидактиката в изучаването на чужд език, отколкото базирани на конкретните находки и емпиричните данни в проведените практически изследвания! Освен това на мен лично ми се струва нелогично/неуместно и невъзможно да се препоръчва общ езиков курикулум за обучението на ученици и *студенти*?! , който да обхваща всички езици (вкл. и Е1)¹¹ – учениците говорят родния език и просто формално учат за структурата му (усвоявайки по-скоро метаезика, с който да си служат, за да могат да го анализират и описват), докато при изучаването на чужд език /Е2 или Е3/ е обратно – обучаваните не знаят езика (макар и в повечето случаи да владеят метаезика за неговото осмисляне) и са им необходими много повече холистични и автентични упражнения (вкл. и такива, базирани на принципите на невродидактиката), които да доведат до развитието на комуникативните им компетентности.

Накрая ще отбележа, че публикациите на доцент Янка Коева по темата на дисертационния труд (невродидактика в чуждоезиковото обучение), като изключим тези представени в конкурса ѝ за доцент, са твърде малко на брой: една студия /Коева, Я. (2015): "Невродидактика, учене и чуждоезиково обучение". В: Димитрова, Антоанета и др. (съст.) *Филологически ракурси*, т. 1. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски”, с. 323-373/ и 6 статии, от които само една експлицитно обвързана с темата на монографията /Коева, Я. (2015): "Невродидактика и типове учещи" В: Стефанова, Павлина и др. (ред.): *Годишник на департамент Романистика и Германистика. Юбилейно издание в чест на 70-ата годишнина на доц. д-р Ани Леви*. София: НБУ, с. 345-355/. Измежду цитиранията (като се изключат онези, които са части от представянето на сборниците, в които самата доцент Коева има публикации и които де факто не са същински цитирания, т.е.

---

¹⁰ Може би това щеше да е така, ако студентите бяха поканени да направят коментар на български и на английски език, за да установим, че се справят добре със задачата на Е1 и Е2 и тогава да ги поканим да го направят за немски текст на български език.

¹¹ отчетено от авторката като един от основните приноси моменти в дисертацията

позовавания на нейния труд в рамките на изследванията на други автори) липсват такива, свързани с темата на настоящата дисертация.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа на гореизложеното, смятам, че дисертационният труд на Янка Коева има нужда от сериозна редакция (разширяване, конкретизиране, доуточняване, вкл. и отстраняване на чисто техническите и езиковите грешки) преди да бъде готов за представяне/публикуване и публична защита. Предлагам на колегата да се даде минимум 3-месечен срок за преработване на труда с оглед на направените препоръки и критични бележки, след което наново го да представи за обсъждане.

15 юни 2017 г.

Подпис: .....

(доц. д-р Св. Димитрова-Гюзелева)